

Nastala kao knjižnica Franjevačke bogoslovije, prve visokoškolske ustanove u Hercegovini

MOSTARSKA FRANJEVAČKA KNJIŽNICA OČUVALA JE MNOGE TAJNE O PATNJAMA I MUČENIŠTVU HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA

U svim opasnostima franjevci su je nastojali zaštititi i očuvati

► Piše: fra Ante Marić

Oštećenja na Franjevačkoj knjižnici iz Domovinskog rata i početak obnove

Franjevačka knjižnica Mostar stara je kao i sam samostan sv. Petra i Pavla, a njemu je na sv. Josipa 19. ožujka 1890. temeljni kamen položio te blagoslovio početak radova biskup fra Paškal Buconjić. Knjižnica svoj uzrast i posebnu brigu zajednice bilježi osnutkom Franjevačke bogoslovije u mostarskom samostanu u jesenskom semestru 1895. Iz godine u godinu bogoslovija je rasla, bogatila se, a Provincija je uvijek u tabulama određivala pojedinog fratra koji će se brinuti o njezinu uređivanju i vođenju. Knjižnica je preživjela tri rata: Prvi i Drugi svjetski te Domovinski rat. Svaki joj je prijetio uništenjem, a na osobit način Domovinski. No, zahvaljujući upravo samostanu i svojoj Provinciji, imala je u požrtvovnim fratrima svoje čuvare i spasitelje, posebno u vrijeme Drugog svjetskog rata kad su crkva i samostan bombardirani te u Domovinskom ratu kad je 9. svibnja 1992. pred sam rat posve obnovljena crkva sv. Petra i Pavla (1866.) spaljena i srušena sa zemljom. Od buktinje

zapaljene crkve požar je prijetio cijelom samostanu. Zahvaljujući gvardijanu i fratrima koji su ostali u samostanu i vjernim braniteljima HVO-a, požar se nije proširio na samostan i tako progutao i samu knjižnicu. Na sve su njezine prozore bile stavljene metalne ploče, a iza njih vreće s pijeskom. »Svaku su noć«, priča ondašnji gvardijan fra Ivan Ševo, »pregledavali jesu li najprije JNA i srpska paravojska, a poslije vojnici Armije BiH, granatama i zapaljivim metcima probili pijesak i oštetili knjižnicu.« U tijeku obnove očuvane su neke knjige koje su hitci i geleri oštetili, a u nekim su knjigama ostali i geleri te će u konačnom postavu knjižnice biti i predstavljene.

Sve vrijedno knjiško blago fratri su nosili u knjižnicu. Prema planu samostana, koji je izradio Miloš Komadina, knjižnica je bila smještena u podrumskom dijelu istočnog krila. Tu je bila do 1940. Tada je samostan pretrpio poplavu pri kojoj je knjižnica jako oštećena. Iza Drugog svjetskog rata ostaje u prizemlju istog samostanskog krila. Šezdesetih je godina prošlog stoljeća na drugom katu sjevernog krila samostana izbio požar i proširio se na prvi kat. Prouzročili su ga đaci i djelatnici Škole učenika u privredi, koji su bili u većem dijelu samostana od 1945., te je knjižnica opet bila ugrožena. No, Božjom voljom i trudom fratara koji su sve te godine bili u samostanu, ostala je u životu.

S temeljitom obnovom knjižnice započelo se 2005.

Tada su pronađeni i razni, dobro skriveni predmeti koji su pripadali ubijenim hercegovačkim franjevcima.

Knjižnica je nakon Domovinskog rata strpljivo čekala da na red dođe njezina obnova. Nakon što je na kapitolu donesena odluka o njezinoj obnovi, s radovima se započelo u drugoj polovici 2005. Aproximativni projekt obnove Franjevačke knjižnice Mostar načinila je Katedra za knjižničarstvo (današnji odjel informatologije) Filozofskog fakulteta Sveučilišta

u Osijeku. Za početak su iz starog prostora knjižnice sve knjige premještene da bi se pristupilo obnovi tog prostora te knjižnica smjestila u podrum i prizemlje istočnoga krila. Za tu je prigodu nabavljen i računalni program Biblionet, a provincija je uz fratra knjižničara zaposlila profesionalnu knjižničarku. Tijekom obnove na praksu u Franjevačku knjižnicu Mostar dolaze studenti iz Osijeka.

Fratri su dobro znali da svaka starija knjižnica krije mnoge tajne. Tako i Franjevačka knjižnica Mostar. Posebno je Provinciju zanimao žrtvoslov ubijenih fratara. Komunisti-partizani su, naime, bez suđenja nakon Drugog svjetskog rata ubili 66 hercegovačkih franjevaca. Upravo su iz prostora buduće čitaonice 14. veljače 1945. uhitili ondašnjeg provincijala fra Lea Petrovića i gvardijana fra Grgu Vasilja te još petoricu fratara. Mučili su ih, a onda ubili i bacili u rijeku Neretvu. U dugim desetljećima komunističke represije fratri su više od dva stoljeća robijali po komunističkim kazamatima. Je li u Franjevačkoj knjižnici sačuvano išta o tim događanjima?!

Pisana građa

Iznoseći knjige iz prostora knjižnice, pomno je na stranu ostavljan svaki pisani trag, a razabirući i obrađujući knjige, izuzimani su svi pisani papiri i drugo što bi se u njima našlo. Tako je pronađeno mnoštvo pisane građe, neke za koju se mislilo da uopće više ne postoji. Posebno treba naglasiti pisanu građu o orlovske organizaciji po našoj Provinciji, potom dosta pisanih tragova oko raspačavanja *Kršćanske obitelji*. Knjižnica je sačuvala 613 primjeraka 11. broja *Kršćanske obitelji* iz 1944. Ratna zbivanja nisu dopustila njezino raspačavanje.

U Knjižnici su pronađeni mnogi pisani tragovi o ubijenim fratrima. Tako su pronađene različite knjige o

Časoslov širokobriješkog gvardijana fra Andrije Jelčića

njihovim (*ex libris*) potpisom i nadnevkom kad su ih imali. Možda će od mnogih ubijenih fratara to biti i jedini predmet koji je njima pripadao. Pronađene su i sličice kao uspomene s mlade sv. mise ubijenih fratara te neki rukopisi onoga što su pisali. Također su pronađeni rukopisi fratara i ubijenih, onoga što su objavljivali u nekim časopisima. Također, sačuvani su dijelovi arhivske građe pojedinih provincijskih kuća ili samostana te časoslovi nekih od ubijenih fratara.

Predmeti koje je knjižnica sačuvala

Utensilia pro sacro libato in carcere 1946 – 55

(Predmeti potrebni za slavljenje sv. mise u tamnici 1946. – 1955.)

To je omanja kartonska kutija s poklopcem na kojem je plavom tintom na latinskom jeziku naveden njezin sadržaj. Kutija je bila povezana konopom. Unutra se nalazila obična staklena vinska čaša (kalež), mala bočica s čepom od srčike (za vino), metalna kutijica s poklopcem za hostije (kutijica je vjerojatno od lijekova), laneni rupčić s navezenim inicijalima S. Z. (vjerojatno fra Smiljan Zvonar) i drugi o. B. R. (Vjerojatno fra Bonicije Rupčić, osuđen u Mostaru 3. lipnja 1950. na osam godina tamnice. Iste inicijale imena i prezimena ima i fra Bruno Raspudić koji je bio u istražnoj tamnici u Mariboru i Zagrebu od polovice svibnja do početka srpnja 1945.). U kutiji su se nalazila još dva komada lana: veći komad – oltarnik i malo manji – tjelesnik. Kutija je bila dobro skrivena u polici iza složenih knjiga.

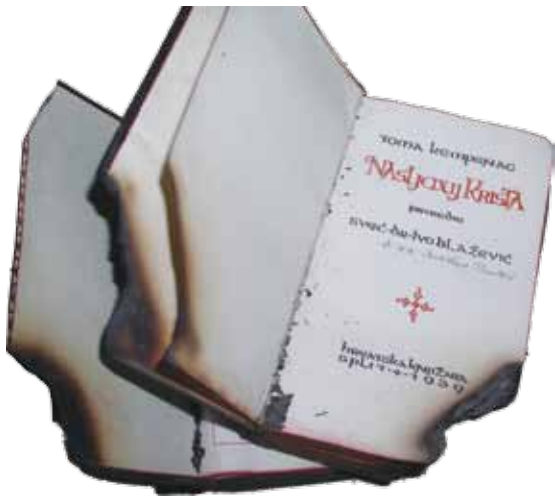
Nemoj bacati

Pribor za sv. misu – kojim su se služili
+ fr. S. Zvonar i ostali

U bijeli pakpapier umotana je kutija s poklopcem, nešto veća od spomenute. Na papiru je kemijskom olovkom i tiskanim slovima napisano upozorenje da se ne baca. Na poklopcu kutije te na njezinoj dužoj okomitoj strani ispisan je isti tekst: *Pribor za sv. misu – kojim su se služili + fr. Smiljan Z. i ostali*. U kutiji se nalazio sličan sadržaj: dvije staklene čaše za vino (kalež), mala čvrsta kutija s poklopcem za hostije, više lanenih rupčića (purifikatorij), oveća lanena krpa (oltarnik) i dvije nešto manje (tjelesnici). I ta je kutija bila dobro sakrivena, ali ne na istom mjestu gdje i prva.

Ne diraj!

Čaršaf + fra Andrije Topić
Kočerin

Knjiga *Nasljeduj Krista* pripadala je fra Borislavu Pandžiću i gorjela zajedno s njim

Iza knjiga u bijelom pakpapiiru bio je oko 50 cm dug zamotuljak, mek pod rukom i savitljiv. Nakon što se razmota prvi papirni omotač, dolazi drugi na kojemu je ispisan sadržaj. U zamotuljku je bila lanena plahta – velika, kvalitetna i već pomalo požutjela. Na sredini plahte (po širini, a po dužini nešto prema jednom kraju) nalazila se krvava mrlja. Bila je to fra Andrijina krv. Gledano po mjestu gdje se nalazila na plahti, može se zaključiti da je nastala u visini prsišta.

I taj je zamotuljak bio dobro skriven iza knjiga.

Reliquiae + o. fr. B. Pandžić

Na maloj kartonskoj kutiji umotanoj u bijeli pakpapiir, uvezanoj konopom suhom je olovkom bilo napisano: *Reliquiae + o. fra. B. Pandžić*. U kutiji su se nalazile tri nagorjele knjige, jedan notes, iskaznica za željeznice s fra Borislavovom slikom i potpisom fra Radoslava Vukšića, ravnatelja (gimnazije) za godinu 1944.

Bilo je tu i 14. izdanje *Molitvenika fra Anđela Nuića*. U njemu je napisano:

Fra (dalje nečitko jer je izgorjelo)
Š. Brieg
26. XII 44.

Toma Kempenjac
Nasljeduj Krista
Privredio
Sveć. Dr. Ivo Blažević
Hrvatska tiskara
Split + 1939

o. fra Borislav Pandžić (napisano naliuperom)

Obje korice i svi listovi s vrha su izgorjeli.

Promptuarium seraphicum

Continens preces, benedictiones
Ritus in administrandis sacramentis
Aliaque plura
Quae in unum collegit
Ad usum quotidianum sacerdotum
praesertim ordinis fratrum minorum
P. Isidorus Trienekens O. F. M.
Prov. Germaniae inferioris filius
Editio quinta penitus recognita
Ad Claras Aquas
Ex Typ. Collegii S. Bonaventurae
1936.

o. fra Borislav Pandžić, prefekt
Široki Brijeg, 1942.

Izgorio donji desni kut knjige.

Notes kožnih korica.

U njemu je fra Borislavov rukopis i s početka i s kraja notesa. Knjiga nije nagorjela.

Iskaznica za Željeznice.

U njoj je fra Borislavova slika iz 1944.

Na drugoj se stranici u rubrici potpisao ravnatelj gimnazije fra Radoslav Vukšić za godinu 1944.

Iskaznica je neoštećena. U njoj ima nešto hrvatskih kuna iz tog vremena.

Slobodno se može predmijevati da je fra Borislav tog 7. veljače 1945. te stvari imao u svojoj ruci. Onoliko koliko je ruka čvrsto držala knjige, i tako ih štitila, toliko nisu izgorjele. Fra Borislav je izgorio, ali njegove su ruke očuvale zapis o tim strašnim trenucima. ✍

Pribor kojim su hercegovački franjevci slavili sv. misu u tamnici